

Nem egy per

KABDEBÓ LÓRÁNT: SZABÓ LŐRINC „PERE”

Argumentum Kiadó
Budapest, 2006
530 oldal, 3200 Ft

Nem kérdés, hogyha ma valaki Magyarországon Szabó Lőrinc életével és műveivel szeretne foglalkozni, akkor megkerülhetetlen Kabdebó Lóránt neve és munkássága a téma kapcsán.

Legutóbb 2006-ban látott napvilágot az akkor 70 éves Kabdebó tollából két újabb könyv, de csak az Argumentum Kiadó gondozásában megjelent *Szabó Lőrinc „pere”* foglalkozik kizárólag Szabóval, ami egyúttal válaszként is szolgál Kabdebó egyik tanítványának „jó értelemben provokáló” levelére. Ez – ahogy a címben megjelenő idézőjel is mutatja – nem egy meghatározott perre utal, hanem sokkal inkább a 20. század egyik legkiemelkedőbb költőjének életútját keresztező akadályokra, félreértésekre, félreolvasásokra, és ezen akadályok leküzdésére, illetve kihatásaira Szabó Lőrinc életére és munkásságára. Többek közt ezért – és persze a strukturáltsága miatt – hangsúlyozza a szerző, hogy a cím lehetne akár *Egy Szabó Lőrinc nevű ember életrajza a náciizmus és a bolsevizmus korszakában* is.

Nem csoda, hogy Kabdebó, aki szinte egész pályáját a költő életének, életművének szentelte, több helyen önmagát ismétli, hiszen – ahogy az *Előhangban* is írja – a könyve „nem időrendi, hanem tematikai csoportosításban vezet végig Szabó Lőrinc... vélekedéseinek alakulását”. Mindazonáltal nem csupán e művön belül találhatunk ismétlődéseket, hanem az elmúlt hosszú évtizedekben megírt, összegyűjtött és sajtó alá rendezett monográfiák, szövegkiadványok stb. részletei is gyakran fellelhetők. E tematikus elrendezésnek több előnye is van. Az egyik, például, hogy képet kapunk arról is, mennyire zsúfolt volt Szabó Lőrinc életének egy-egy szakasza, a másik pedig, hogy ezzel a metódussal a költővel és a költő körül lezajlott eseményekről külön-külön is tiszta képet kapunk.

A különböző fejezetek tematikái ugyanakkor egy kérdés köré csoportosulnak: Antiszemita és/vagy náciszimpatizáns volt-e Szabó Lőrinc, és írt-e verset Hitlerhez (ahogy azt Hajdu Mariann is kérdezte Kabdebótól)? Erre keresi a – bevallottan elfogult – szerző a választ a *Szabó Lőrinc „pere”* lapjain. A mű végére a kérdés, amely sokkal árnyaltabb annál, semmint hogy egyszerűen igennel vagy nemmel lehessen felelni rá (ezért is született meg a magyarázat ebben a formában), úgy tűnik, tisztázódik. Ehhez azonban számba kell venni azokat a pontokat, történeteket, kijelentéseket, amik Szabó Lőrinc életét és munkásságát nagyban befolyásolták az 1920-as évek közepétől kezdődően. Így természetesen

magyarázatot kapunk a *Vezér* című vers keletkezéséről és utóéletéről, valamint az ezzel kapcsolatos vádaskodások okáról. De szó esik még a költő katonaeletéről, előadó útjairól és németországi tudósításairól. Ezen kívül finn és angol kapcsolatairól is értesülünk, illetve bepillantást nyerünk a kirgiz költővel, Temirkul Umetolival a háború alatt bombázott Pest romjai között született barátságába. Ő volt az, aki segítette a Szabó Lőrincsel együtt meghúzódtott embereknek átvészelní a nehéz idősíakot, és egyben szellemi partnere lett a magyar költőnek. Továbbá, természetesen – hiszen megkerülhetetlen e kérdésben – a vészíorszíakbeli, zsidóságot nagyban érintő szerepvállalásáról, arról, hogy segítette akár kérés nélkül is a származásuk miatt bajba jutott ismerősökön. Így tehát gyakorlatilag a kezdetektől áttekintést kapunk Szabó Lőrinc pályájáról, meghurcoltatásairól, és arról, a komorabb idősíakról az éltében, amikor a fordításokba menekült, egészen az idült jelentő hévízi napokig. Ami persze mégsem lehetett a felhőtlen boldogság helyszíne, hiszen áthatja a család egzisztenciális problémái miatti aggodalom, azonban Vékesné Korzáti Erzsébet háromnapos látogatása boldog élményeket ad a költőnek. Éppen ezért rengeteg szonett született e helyen, amiknek sokszor a kockás füzetbe írt, kézírtos verzióinak fénymásolatát látjuk viszont e könyv lapjain.

Ahogy Szabó Lőrinc többször átírta a verseit (különösen a koraiakat), elég, ha pl. a „perben” említett, és nagy vihart kavart *Vezér* című vers két, e műben is leközölt változatára gondolunk (l. *Egy vers vágóasztala* c. fejezet), úgy Kabdebó könyvében is megfigyelhető a különböző tematikákat tárgyalva bizonyos fejezetek újírása, helyenként említés szintjén, helyenként kiegészítve, vagy szó szerint ismételve a már megírt, megélt dolgokat, amíhez a Szabó-kutató szóbeli és írott emlékezéseket is segítségül hívott.

Éppen az efféle, gyakran megjelenő inter- és metatext-kommunikáció miatt támad olyan érzése helyenként az embernek, hogy sokkal inkább egy primer szövegekből Kabdebó által szerkesztett művet olvas, semmint egy új tanulmányt. Különösen igaz ez a középpontba állított, 1945-ös igazoltatási eljárásokról készült jegyzőkönyvek, napló- és levélrészletek által lejegyzett és közreadott fejezetre. Ezekből a dokumentumokból kiderül, miféle paródiák, gúnyversek céltáblájává vált Szabó, valamint, hogy ezek milyen pszichikai és szellemi nyomást gyakoroltak rá. Ugyanakkor az igaz barátok aggodó leveleiből is kapunk egy csokrot, akik mind egytől egyig szeretetükről és segítő támogatásukról (tanulmányokról) biztosítják a költőt. Az ilyesfajta reminiscenciának hátránya lehet, hogy sokszor úgy érezheti az ember – aki jártas Kabdebó munkáiban –, hogy egy újraolvas egy korábban már befejezett művet.

Ugyanakkor tény, hogy ezelőtt soha senki nem rendezte ily módon sajtó alá ezeket a szövegeket, illetve nyilvánvaló, hogy a szerző célja is az volt, hogy ezek a szövegek mondják el helyette, amit lehet. Ezzel a megoldással pedig azt az érzést kelti az olvasóban, hogy ő is részese a 60-80 évvel ezelőtti történéseknek, mintha egy napló- vagy levélregény lapjain kalandozna végig az egyes fejezetek között. E tények – amiket pontosan az elfogultsága miatt hagyott Kabdebó maga helyett beszélni – felsorolásával, összegyűjtésével és lekölzlésével minden egyes ember, aki kezébe veszi ezt a könyvet, lehetőséget kap arra, hogy saját maga eldönthesse, mit gondoljon Szabó Lőrinc életpályájáról, amiről nem csak kortársai, de a magyar irodalomtörténészek is sokat vitatkoztak.

Az idézett dokumentumokkal – amiket, ha nem magyarul íródtak, eredeti nyelven is megtalálunk e mű lapjain – Szabó Lőrinc lélekrajzáról is képet fest Kabdebó, illetve arról,

hogy – akár napok alatt – hogyan változott a költő világlátása és az emberekhez való viszonya. Különösen igaz ez a második világháborút követő igazoltatási eljárások idejére, amikor is Szabó nem mindig hitt abban, hogy tisztázzák a nevét, hiszen nem csupán mellette tanúskodtak a beidézett személyek.

Ezzel a könyvvel Kabdebó Lóránt mintha összegezné az eddigi Szabó Lőrincsel kapcsolatos munkáit egy újabb vezérfonal mentén, ami ezúttal – nem (elsősorban) a költő irodalmi munkásságára koncentrálódik, hanem – az életrajzi adatokra vonatkozó kutatások eredményeire támaszkodik. Ezzel pedig a huszadik század közepi zűrzavaros idők miatt szenvedő, „individuális” verseket publikáló költő hányattatott sorsáról ad tájékoztatást olvasóinak.

Bátran kijelenthető, hogy a *Szabó Lőrinc „pere”* kiváló forrásanyagként szolgálja majd az újabb kutatásokat, illetve hasznos ismeretterjesztő azok számára, akik újonnan érdeklődnek a költő életútja iránt.

Markó István

